

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מכירת בעלות לשבתות השנה לנכרי
בחברה שעסקיה הם דרך האינטרנט

תיק בית הוראה מס' 151-שע

נושא הדיון

א' שותף עם שני יהודים בארץ בחברה המספקת מוצר דפוס יהודי פרי המצאתם שיש להם עליו פטנט בינלאומי. את המוצר מספקת החברה דרך רשת האינטרנט למזמינים מכל רחבי העולם. החברה מזוהה בשמה המסחרי, בתוספת זיהוי בינלאומי (COM), והגולש לאתר איגנו יודע למי שייכת החברה והיכן היא קיימת על פני כדור הארץ. צורת ההתקשרות עם החברה: הלקוח גולש לאתר החברה באינטרנט, שם מציעה החברה את מוצריה לציבור, ומפרטת את הדרך שבה ניתן לקבל את ההצעה או לדחותה, ובמקרה זה הדרך היא מסר אלקטרוני חוזר. המזמין מתבקש להצביע בעזרת העכבר במחשב שלו וללחוץ בנקודה מסויימת אם רצונו לבצע פעולת רכישה, ופרטי הרכישה והתשלום. ההצעה המופיעה על המסך מפורטת דיה ולשם מימוש העיסקה כל שנותר ללקוח הוא לבצע צעד יחיד הנדרש רק לשם המחשת קיבול ההצעה, כמו בדרך של הצבע ולחץ על מקש מסויים, בלא שנשאר כל צעד נוסף שעל המציע לבצע, שאז המסר האלקטרוני מהווה הצעה סופית להתקשרות חוזית מחייבת, ולא רק בגדר הזמנה להצעה שאין בה גמירות דעת מספקת להתקשרות חוזית (ראה "האינטרנט והמספח המסחרי המקוון" מהד' שניה, עמ' 70), ובקבלת המציע את הודעת הניצע נכרת החוזה בין הצדדים, ואע"פ שהקיבול לא היה במעשה, שגם קיבול "בדרך אחרת" נחשב לכריתת חוזה (ראה "דיני חוזים במשפט העברי" עמ' 39 עפ"י חוק החוזים, ושם בשם שו"ת בית שלמה ח"ב חו"מ ס"ס עד). המציע, במקרה זה החברה, מתחייבת לספק למזמין את המוצר בתוך 72 שעות מעת שההזמנה נקלטה באינטרנט. בעת הרכישה מעביר הקונה את כרטיס האשראי שלו באינטרנט לחיוב את חשבונו בבנק לטובת החברה, וזיכויו החברה בכסף מתבצע מידית. האתר פתוח כל ימות השנה, כולל שבתות וחגים.

א', שהוא שומר מצוות, אומר שאת ההזמנות הנרשמות בשב"ק הוא רואה במחשב רק כיום ראשון, אך עומד בהתחייבות החברה לספק את ההזמנה ללקוח בתוך 72 שעות מעת ההזמנה.

לדבריו קשה לזהות מי עומד מאחורי ההזמנה, וכך בשבתות השנה אין לדעת אם בין המזמינים ישנם יהודים או לא. עוד הוא מוסיף שאמנם יש עצה לסגור את פעילות האתר באינטרנט בשבתות, אך לכך הוא זקוק להסכמת שני השותפים שלו, שאינם שומרי מצוות, והוא מאמין שאם יציע להם לסגור בשבתות הם לא יסכימו "וירקו" אותו מהחברה.
הוא שואל כמה שאלות בהלכה:

א. האם כשיהודי שאינו שומר שבת גולש לאתר ומזמין את המוצר בשבת, האם הוא, כשותף בכעלות על החברה והאתר, עובר משום חילול שבת, כיון שנעשה שימוש באתר האינטרנטי השייך לו?

ב. האם יש צורך שימכור לנכרי את חלקו בחברה לשבתות השנה והמועדים (כאשר מצד ההסכמים הפנימיים בין השותפים רשאי א' למכור את חלקו לאחר בלי צורך לשאול את הסכמתם של שני שותפיו), כדי שלא יעבור באיסור ח"ו?

ג. אם כן, באיזה קנין ניתן למכור לנכרי את חלקו בשותפות, שהרי אין לחברה נכסים ממשיים, והכל מתנהל דרך האינטרנט, ובעצם זו "חברה וירטואלית"?

השאלות לדיון

- א. בעלים של חברה בע"מ, נדרם ההלכתי.
- ב. שביתת אתר אינטרנט בשבת.
- ג. איסור לפני עור ומסייע לעבירה, כשאינו מושיט את העבירה לחבירו.
- ד. שכר שבת ומסחר בשבת באתר אינטרנט.
- ה. זילותא דשבת.
- ו. מראית עין וחסד.
- ז. עשה חוזה עם חבירו לחלל את השבת, האם יוכל לתבוע את חבירו למלא את התחייבותו ולחלל את השבת.
- ח. מכירת חברה שאין לה נכסים אלא אתר אינטרנט או שם מתחם (דומיין).
- ט. הקנאה ליום אחד בשבוע.
- י. קנין באמצע השבוע שיחול בסופו.
- יא. נוסח ההקנאה.

תשובה

א. מחזיק מניות של חברה, אם נחשב אותה בצעלות על החברה, וכשמוכר מניות נחשב שמוכר אותן בצעלות על החברה, ואם יש לחברה נכסים הרי המכירה היא על חלקו באותם נכסים, או שצעל מניות אינו נחשב אותה בצעלות על החברה כי אם צעל זכויות חביעה מ"החברה", משום שהחברה היא גוף משפטי בפני עצמו, וכשמוכר מניות שיש לו אין בכך העצרת צעלות בחברה כי מכירת זכויות חביעה כלפי החברה.

ודבר זה יהיה תלוי במחלוקת הפוסקים בהגדרת הצעלות על החברה, עיי' פס"ד ירושלים כרך ט עמ' עג ועוד מקומות שם הובאו דעת גדולי הפוסקים שאין צלחה מושג של גוף משפטי אשר מלד אחד הם שולטים על הכספים ומאידך אין להם אחריות אישית ולא שעבוד עליהם, וגם בחברה הממון שייך לבני אדם ויש לזה צעלים, וזאת הקדש. ועיי' במקורות המדברים בזה: מפענח לפטות א-ג-ג; "הנאמן" תש"י תש"ל; קלופט; שו"ת הר"ב יו"ד סי' קכו; אגרות משה יו"ד ח"ב סי' סב; באר ראי עמ' קסג; דת והלכה להגר"מ שטרנבוך עמ' נט; מנחת יצחק ח"י סי' קמד ואילך; חלקת יעקב יו"ד סי' סה; מנחת שלמה סי' כח; קונטרס תקנת הרבית בקרנות פנסיה והשתלמות עמ' טו ועמ' נג; פד"ר כרך י עמ' 285 ועמ' 293 מהגר"ח צימבלינסקי; פד"ר כרך יט עמ' 15; מצוא שערים סי' ו עמ' א; דברי משפט ח"ב עמ' שעג; "שנות חיים" סי' קח.

וכבר נחלקו המהרש"ג והבית יצחק מי נחשב צעל החברה, האם צעל המניות או המנהל בפועל, המהרש"ג בשו"ת יו"ד סי' ג הקשה על המהר"ם שיק יו"ד סי' קנח שהניח ליסוד שהמעות אשר בהקסא אינו של השותפין אקלינאנערין אלא משועבד להם משום שכל אחד ואחד הלוח המעות שלו להשותפות, אינו מבין, דא"כ למי שייך גוף המעות אשר בהקסא, ולמה יקרא עליו שם מלוה, למי הלוח, הרי לא הלוח רק לו עצמו. ולדעתי פשוט שאין כאן שום הלוחה דשום אדם לא קבל אחריות על המעות שלו וכל צעלי האקלינאנערין הם הצעלים של אותו הממון שכולם שותפים בו, עיי"ש, וכ"כ המנחת יצחק ח"ג סי' א, אבל הבית יצחק יו"ד ח"ב קו"א סי' לב סבר שמנהלי החברה, ולא צעלי המניות, הם הצעלים האמיתיים, וכבר תמה עליו בשו"ת מהר"א הלוי ח"ב סי' נד שהרי ידוע שאין שום אחריות דנפשיה על הדירעקטאר ולא על הקאסירער כי אם מחלק את המעות הנמלא בצנק כפי הפנקסאות הן רב והן מעט ומעולם לא נעשה אחד מהם לא מלוה ולא לוח כי אם הצנק מקבלת המעות ועושה בהם מו"מ, ואין למלוה שום טענה ותביעה נגד הלוח כי אם נגד הצנק, עיי"ש, ועיי' קוצן דברי משפט חלק ח עמ' קמו.

וכפ"מ איזה מעשה קנין לריד במכירת מניות, שאם זו שותפות בנכסי החברה כי אז לריד קנין המועיל לאותם נכסים, שאם בצעלותה מקרקעין לריד קנין המועיל בקרקע, ואם בצעלותה מטלטלין לריד קנין המועיל במטלטלין, ואם זו חברה להשקעות של קופות גמל ופנסיה של חוסכים למיניהם, אזי לריד קנין

דמהכא שמעינן דכל שאין אנו נותנין לו האסור עלמנו והדבר ספק אם יקה אסור אם לאו, אין בו משום לפני עורר אפילו לגבי ישראל. ע"כ. נמצא לפי דברי הריטב"א שאם אינו מושיט ממש האיסור לחבירו אע"פ שבגללו מתאפשר לחבירו לעבור על האיסור, וכמו בנידון דידן שאת המזלר היחודי הזה ניתן לרכוש רק אלל החברה הזו, אך אינו מושיט אותה לחבירו בשב"ק, אינו עובר בלפני עורר.

אך בחזו"א שביעית ס"י יב אות י כתב ח"ל: ונראה דהא שהקלו חכמים בספק וכו' משום שאם באנו להתמיר בספיקות נעשה מכשול שנמנע חסד ודרכי חיים ושלוס מעמלמנו ומהם, ואין להרבות שגאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברין על לא השנא ועוד כמה לאוין שאין איסורין קל מאיסור זה שאנו באין להזיל אותם ממנו, והלכך שקלו חז"ל פבלם עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם ושלא נגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו. ע"כ. מוצאנר שלדעת החזו"א גם כשאינו מושיט האיסור לחבירו עובר בלפני עורר, אלא שיש לשקול אם איסור זה נדחה מפני איסורים אחרים (ועיי' חו"ב להגרח"ג שליט"א ע"ז ס"י א). לפי"ז בנידון דידן שהקונים כלל אינם יודעים מי בעל האתר, ואין חשש שאם יודיע שאין לרכוש באתר בשבתות ימנע מהקונים חסד ודרכי חיים ושלוס, אין בזה היתר. וכן דעת עין יצחק ח"א או"ח ס"י יג, ועיי' שרי חמד מערכת ו כלל בו אות י, ומנחת יצחק ח"ג ס"י עט אות ג, ואגרות משה יו"ד ח"א ס"י עג.

ועיי' מ"ב ס"י שמו ס"ק ז דאף במקום שאינו עובר משום לפני עורר כגון שהיה יכול לטול את אותו הדבר בלעדיו, מי"מ איסור דרבנן איכא משום מסייע לעבירה דאפילו קטן אוכל נבילות ביי"ד מלווין להפרישו כ"ש גדול שלא יסייע לו. וכתב שם עפ"י מג"א: ואסור להשאיל לאדם כלי מלאכה אם הוא חסוד לעשות בזה מלאכה בשבת אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכה היתר. לפי"ז בנידון דידן לכאורה יש לאסור על בעל החברה לפתוח את האתר לפני כל העולם שיהודים מחללי שב"ק ישתמשו בו בשבת לקנות את המזלר. ועיי' שו"ת מנחת יצחק ח"ט ס"י כד, וחלקת יעקב ח"ב ס"י קב, ושש"כ ס"י כט סעי' כה בשם הגש"א, לאסור הפעלת מכוונת אוטומטיות בשבת אף שהקונים מפעילים אותן בעצמם.

אך מאחר שהחוק בעולם מחשיב את שעת חלות הקנין באינטרנט בעת קבלת המסר האלקטרוני, ולא בעת משלוח המסר, ראה לעיל אות ב, ונמצא שחלות הקנין הוא רק אחרי זאת השבת, שרק אז יש למקבל את האפשרות הטכנית לקבל את המסר, ואם כך, בעת ההזמנה לא היתה פעולה של מ"מ בשבת, רק הקשה על מקש במחשב הביתי, ובעל האתר לא סייע למזמין לעבור עבירה מחמתו.

ד. כתב רש"י בי"א כז ב ד"ה אין פוסקין דמים: דמקח וממכר בשבת וביו"ט אסור בספר עורא. ולקמן שם לו א ד"ה משום מקח וממכר, כתב רש"י: ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממזוא חפנך ודבר דבר (ישעיה נח). אי"נ מקח וממכר אתי לידי כתיבה שטרי מכירה, וא"ת הוי"א לה גזרה לגזרה, כולה חד גזרה היא. ע"כ. וכעיי"ז במאירי שם: ואי קשיא לך והא מקח וממכר גופיה מדרבנן והוי"א לה גזירה לגזירה, ויש מתרלין שיש באיסורו רמז מן המקרא דכתיב ממזוא חפנך ודבר דבר. והעיקר דכולה חדא

גזירה, כלומר כשגזרו על מקח וממכר גזרו על כל דבר שמשנתנה מראות לראות. ע"כ.

וכתב רש"י כתובות סד סוף ע"א דמשתכר בשבת אסור גזרה משום מקח וממכר ושכירות. לפי"ז במסכת ע"י האינטרנט שאמנם המוצר אינו משנתנה מראות לראות בשבת, שהרי המוכר כלל אינו רואה את ההזמנה אלא לאחר השבת, אבל הוא משתכר בשבת, שהרי הקונה מוכה אותו דמיו המוצר בשעת ההזמנה באינטרנט, ואסור להשתכר בשבת גזרה משום מקח וממכר.

וי"ל עפ"י המירון השני של רש"י והמאירי בצילה שם דבולה חדא גזרה היא, וצאיפן שמשנתנה מראות לראות, י"ל שבנידון דידן שאין המוצר משנתנה מראות לראות בשבת, אין גם איסור משתכר. וגם לפי המירון הראשון של רש"י והמאירי שגזירה נוספת היא ואין בזה משום גזרה לגזרה כיון שאיסור מקח וממכר אסור מן המקרא, י"ל עפ"י מה שכתב בחי' הגר"ח על הש"ס צענין שכר שבת וומעתיקי השמועה עמי' כה מהגר"ח" בשם הגר"ח, דגדר איסור שכר שבת אינו דאסור להרויח ביום השבת, אלא אם עושה מלאכה - אף הדיא מלאכה המותרת כמו בשומר את הפרה - היכא דמשתכר בזה אסור לעשות המלאכה משום שכר שבת והמלאכה אסורה, ומיהו אם הוא אינו עושה כלום לא שייך לאסור, ורק אי ס"ל שביתת כלים והוא משתכר ע"י הכלי אז אסור דאסור להרויח ע"י הכלי דמקבל שכר שבת ע"י"ז שהכלי עושה מלאכה ומיקרי מלאכה בגדר שכר שבת. ע"י"ש.

לפי"ז עסקאות הנעשות ע"י האינטרנט שהמוכר אינו עושה כלום בגופו וגם לא בכליו, אין מה לאסור משום משתכר. ועוד י"ל עפ"י מה שכתב באגרות משה או"ח ח"ג סוף סי' מד עפ"י רעק"א ביומא יג שאם מקנה לנכרי בער"ש כדי שיחול הקנין בשבת אינו אסור (בשו"ע סי' אז סעי' ג) אלא אם יעשה הקונה מעשה בשבת לקנות, אבל אם המעשה יהיה בחול רק החלות קנין יהיה בשבת אין איסור, לפי"ז ברכישת המוצר באינטרנט בשבת ש"המעשה" הוא גלישה במחשב ולחייה על המקשים, יתכן שאין זה מעשה רק חלות בלי מעשה, וכיון שגם מד המוכר אין מעשה מכירה, אין לאסור. ועיי' מהר"ם שיק או"ח סי' קלא וחלקת יעקב או"ח סי' סה.

ה. כתב באגרות משה או"ח ח"ד סי' ס' וחי"ה סי' כד אות ה שיש טעם גדול לאסור הפעלת תנור בשבת ע"י שעון שבת משום זילותא דשבת, דעושה דבר שהוא זילותא לשבת הוא עובר צידים על חיוב הכבוד, שמשמע ג"כ שהוא חיוב התורה שנתפרשו ע"י הנביאים וכו'. ע"י"ש. ועיי' חלקת יעקב או"ח סי' ע ובאר מה שח"ו קוג' חלקטריק סי' נ.

ו. נראה שבמקרה זה אין לחשוש למראית עין וחדש, שפסק בשו"ע או"ח סי' רמג סעי' א: לא ישכיר אדם מרחץ שלו לעכו"ם מפני שנקרא עליו שמו ועכו"ם זה עושה בו מלאכה בשבת, דסתם מרחץ לאו לאריסומא עבד ואמרי שכל הרויח של ישראל ושכר את העכו"ם בכך וכך ליום ונמלא שהעכו"ם עושה מלאכה בשליחותו של ישראל וכו'.

לפי שבנידון דידן התכרה כפי שהיא מופיעה באינטרנט היא בשם בינלאומי ללא סימן היכר יהודי, אין

חשש מראית עין וחסד.

ז. כתב בחו"מ סי' קפ"א ס"ק ה לענין תמנן דאס אמרה לו אנה הא קאימנא קיים תנאך ובעל אותי, אפי"ה כיון דאי אפשר לו לקיים תנאו מחמת האיסור לריכה להחזיר לו הטלה, כמבואר בע"מ סג א, וכן בודאי אס יתן חפץ לחצירו בשכירות שיעשה לו מלאכה אסורה כגון לתרוש בשבת ולא תרש ודאי דיטנך להחזיר לו החפץ וכו', וראיה ממקדש אחרתו בקדושין מו ז, ומאתנן, עיי"ש, והסכים לו בבאר יצחק יו"ד סי' יד והביא ראה מגמ' ר"ה כ ז דלולא הפקר ב"ד היה לר"ך להחזיר וכו', עיי"ש, ועיי' אכן האזל מלוה וזהו פ"ה ה"א בשם הגרש"י ז"ן שהקשה על החו"מ מהריטב"א ע"מ סג א בשם הרשב"א.

ולעניינו אס יבוא המניע לדין תורה עם הנילע ויצקש לבטל את העיסקה שנעשתה בשבת משום האיסור שדבדב, הרי פסק החו"מ והבאר יצחק שיוכל לבטל את העיסקה וולהבדיל אלה"ה גם בדיניהם חוזה אסור אין דנים על פיו, ראה סעיף 30 לחוק החוזים).

ח. עיי' פ"ד ירושלים כרך יא עמ' קיא: שאלתי את מרן הגר"ש אלישיב שליט"א (ביום יג טבת תשס"ז): עיסקאות בדשלב"ל עיי' הוראות למחשב, בלי נתינת כסף ובלי כתיבת שטר, והאך את שמו האמיתי אינו מוסר למחשב, אלא כינוי בלבד, האם אפשר להחשיבו כסיטומתא? והשיב מרן שכיון שהמסחר בזה נהוג בעולם ודרכי המסחר שלו הם באופן זה של הוראות למחשב, ללא חתימה על שטר כלשהו, נחשב לסיטומתא (ועיי' קובץ תשובות למרן ח"א סי' קלט). עוד הוסיף מרן שבצגויים י"ם שחל הקנין אף בדשלב"ל (א"ה): עיי' הג"ח ב"מ פ"ד סי' ח לענין ישראל שיש לו בהמה מצברת מותר לו לישראל לקבל מעות מן הנכרי ולמכרו לו העובר, והרי מכירת העובר חשיבא דשלב"ל, עיי' חוב' כבורות ג ז. ועיי' שו"ת הרא"ש כלל יג סי' כ, הוצא בשו"ת מצי"ט ח"ב סי' קנג, ושו"ת בית שלמה חו"מ סי' סח, ושו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ב סי' לט, שמועיל קנין סיטומתא בחכירות מכירת יין אע"פ שהוא דשלב"ל). ועיי' שו"ת משאת בנימין סי' לו דקנין של דיניהם קונה כמו סיטומתא, וכן מבואר בשו"ת שב יעקב או"ח סי' כא.

ובסיטומתא, כתב בהגהות חכמת שלמה על השו"ע סי' קנג דאין לחלק בזה בין ישראל לנכרי, וכן הוא אף לסוצרים שאינו אלא מדרבנן, עיי' מקור חיים סי' תמח ס"ק ה, ומהר"ש ענגיל ח"ג סי' מב, וכ"כ ראשונים ואחרונים שמועיל להקנות לנכרי כדי להפקיע דין דאורייתא, וכ"כ שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רכה דבמקום שנהגים הסוחרים לקנות במשיכה מועיל משיכה להפקיע מצבורה לדברי הכל מדין סיטומתא (ועיי' שו"ת חת"ם יו"ד סי' שיד וספר יהושע סי' יג ואבני נזר יו"ד סי' מו אות ד ואמרי בינה קונטרס דיני קנינים סוף סי' עו אס יש להוכיח מהרשב"א שסיטומתא קונה מדאורייתא), וכ"כ בהג"ה הכ"ל, ובשו"ת נחלת שבעה סי' ל בשם מהר"ש קיידינאוור עפ"י שו"ת הרמ"א סי' פו, ושו"ת פנים מאירות ח"ב סי' נב, ושו"ת רעק"א סי' לו, ושו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב סי' קפו, וכן בשו"ת משאת בנימין סי' לו לענין מכירת חמץ לגוי בסיטומתא דקנה העכו"ם לגמרי ואין בו משום חמץ שעבר עליו הפסח, וכ"כ בשל"ה ריש מס' פסחים, ושו"ע הרב סי' תמח סעי' יא, ועיי' ל"ט פסקי דינים או"ח סי' תמח. אבל במקור

חיים סיי' תמח ס"ק ה כתב דעת המג"א שאין סיטומתא מועילה במכירת חמץ וצצהמה מצכרת. ועיי' ביאור הלכה למ"ב סיי' תמח סעי' ג ד"ה בדבר, שלכתחילה אין להסתמך במכירת חמץ על קנין סיטומתא בלבד. ויש מהאחרונים שכתבו שסיטומתא אינה מועילה בנכרי רק בישראל, עיי' שו"ת פנים מאירות ח"ב סיי' נב, ועיי' שו"ת טוב טעם ודעת ח"א סיי' רסט ישראל יכול להקנות לנכרי בסיטומתא אבל נכרי אינו יכול להקנות לישראל בסיטומתא, כיון דפיהס דיבר שאו ואין לסמוך על גמירות דעתו.

ולפי"ז ה"ה בנידון מכירת חצרה בעלת אתר אינטרנט או שם מתחם (דומיין), למרות היותו של האתר האינטרנטי נכס בלתי מוחשי, כיון שמקובל בעולם שעלות על אתר אינטרנט נחשבת זכות קנינית והיא נמכרת בשוק (ראה "האינטרנט והמשפט המסחרי המקוון (מהד' שניה עמ' 383 ואילך) והמכירה מתבצעת כמו כל מכירה ע"י הסכם וכסף, מועילה המכירה מדין סיטומתא.

וכתב באחרות רבינו לבעל הקהלות יעקב ח"ב עמ' כב שאחד שיש לו קלת מניות בחנות שיש שמה עוד מניות ליהודים שאינם מוכרים את החמץ לגוי, שיכול למכור את המניות במכירת חמץ לגוי ויכתוב שהוא מוכר כל זכות ומניות שיש לו בחמץ, וזה מהני, ואף שאחר הפסח מקבל רווחים במניות אלו, מותר, כי בעת הפסח המניות והרווחים של הגוי ולאחר הפסח הוא מקבל מהגוי בחזרה עם רווחים. ע"כ. ועיי' שו"ת מנחת יצחק ח"ג סיי' א וח"ז סיי' כו.

ובשמדובר באתר אינטרנט הראשון אלל רשם שמות המתחם (דומיין), אם מעביר חלק מהבעלות בלי לראשון אלל הרשם, י"ל שה"ז כמו במקום שכותבין שטר שאין קונין בלי שטר, עיי' קדושין סו א ושו"ע סיי' קל סעי' א, ובמקורות שאינו בפס"ד ירושלים כרך ז עמ' רג, מ"מ יכולים האדדים לכתוב בחוזה שהקנין יחול בלי רישום אלל הרשם (כדי שלא יתגלה הדבר לשותפיו), וזה מועיל לכוי"ע, עיי' פס"ד ירושלים שם עמ' סה.

ט. ברמז"ם מכירה פכ"ג ה"ה וה"ו: המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי ז' מכירה, ומשתמש הלוך בגוף כחפצו ואוכל הפירות כל זמן המכירה ובסוף תחזור לבעליה. ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב ובין המקנה אותה לפירותיה, שהקונה לפירות אינו יכול לשנות זורת הקרקע ולא יצנה ולא יהרום, אבל הקונה לזמן קצוב הוא צונה והורם ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם. ובהשגות הראב"ד: ח"א אינו מואל מוכר לזמן קצוב שיצנה ושיהרום אלא באומר נכסי נך ואחר כך לפלוני וכו'. עוד אפשר מוכר שדהו לשאים שנה או לחמישים או לארבעים שנה שיעשה בו כל חפצו כל ימי המכר מפני שהוא כמוכר בזמן היובל. ע"כ. ובקצה"ח סיי' שמו ס"ק ה הקשה על השו"ע שם סעי' יח הדלוקה בהמה לשלושים יום, שומר חיים עליה, דכל זה ניחא לשיטת הראב"ד אבל להרמב"ם לא שייך לחייבו בשמירה אף לא בשומר חיים, דאם יכול להזיק כ"ש שאינו חייב בפשיעה, ואילו בשו"ע סיי' ריב סעי' ד פסק השו"ע בהרמב"ם דהקונה לזמן שרי לשנות, וגשאר ב"ע, ועיי' באחרונים המלוינים בספר המפתח להרמב"ם מכירה שם ובמלואי חושן לקצה"ח שם שמתלקים בין קרקע למעלטלין, שלא כתב הרמב"ם שהקונה לזמן

רשאי לקלקל אלא בקרקע אבל לא במטלטלין, עיי"ש.

ובקצוה"ח סי' רנז ס"ק ג ארצ"מ סי' כה ס"ק נג הוכיח מהרמב"ם הג"ל דקונה לזמן קלוז הו"ל קנין הגוף ממש, והא דקרי לה הש"ס קנין פירות היינו משום דכל שאינו קנוי קנין עולם הו"ל קנין פירות, וכמו שכתב הר"ן בדברים כט א דכל קנין שאינו עולמית קנין פירות בלחוד מיקרי, עיי"ש. והקשה בדברי חיים דיני מתנת שכ"מ סי' יז דברמב"ם ביכורים פ"ד ה"ז מפורש דמוכר בקרקע בזמן שהיבזל נוהג אינו קורא משום שקנין פירות לאו כקנין הגוף, עיי"ש.

ובס"י רמ"א ס"ק ד כתב בקצוה"ח דמתנה ע"מ להחזיר הוא כמשמעו, ואין בו תנאי הקנאה אלא שנתן לו במתנה את האתרוג עד שי"א בו והוא מתנה גמורה וחלוטה עד הזמן, וראיה מצ"ב קלו א אתרוג זה נתון לך ואחר כך לפלוני ונטלו ראשון וי"א בו וכו', ומה לי אחר כך לפלוני או אחר כך לעלמי, והרי אחר שעה לעלמי נמי קנה המקבל את הגוף עד הזמן ושל ממש הוא וכו', עיי"ש.

אך במערכת הקנינים להגרש"ש סי' ט כתב דענין מכירה הוא שמוכר ומוסר כל הזכותים בהנכסים להקונה, וגם במתנה על מנת להחזיר ר"ד שיקנה לו קנין החלטי לעולם בלי הפסק רק שיעשה תנאי חזרה ותנאי מילתא אחריתי, אבל אם אמר יהא במתנה עד שתלא בו ואח"כ יהיה שלי כבתולה לא י"א בו דהוי כשאלו דמיקרי קנין פירות משום דהוי קנין לזמן וכל קנין לזמן מיקרי קנין פירות. עיי"ש דאין לסמוך לדינא על הקצוה"ח. ועיי' נה"מ סי' רמ"א ס"ק ד וחזו"א אבהע"ז סי' עד אות יח ומנחת ברוך סי' פט וד שחלקו על הקצוה"ח, ועיי' קהלות יעקב שביעית סי' א אות יא שצי"א דעת החזו"א דמוכר לזמן דאית למוכר קנין הגוף ושייר בממכרו לעלמו, פשיטא דמקרי שדה דמשכיר כיון דקיי"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, ואפילו לגבי תרומ"א דאיכא דרשה דדגך ולא דגן נכרי דיש מקום לומר דקנין פירות או קנין לזמן יועיל משום דהוי דגן נכרי, מ"מ אינו פוטר, ואז"ל לענין שביעית, עיי"ש, ובספר הזכרון "סכותה לראשי" ח"ג עמ' תקנז ואילך.

נמצא שישראל המוכר לנכרי את בעלות לימי השבת והמועד, לדעת הקצוה"ח יש לקונה קנין הגוף ממש, אבל לדעת החולקים על הקצוה"ח עדיין יש למוכר בעלות בגוף העסק.

י. עיי' ח"י הגר"ח על הש"ס בדין גירוסין על תנאי (או) שחקר בקנין לאחר ל' האם רק מעשה הקנין עכשיו אבל הקנין הוא לאחר ל', או שגם הקנין הוא עכשיו רק חלות הקנין יהיה לאחר ל', עיי"ש.

יא. עיי' אגרות משה או"ח ח"ד סי' נה שכתב נוסח שטר מכירה בשביל היתר עבודה בשבת, שלא יהיה נשכר בשבת, ושלא יהיה בו משום הערמה.

ועיי' שבט הלוי ח"ה סי' כו בדבר שלוש אחים ישראלים שהיו שותפים בצ"ח"ר והם צעו"ה מחללי שבת, רק אחד מהם חזר בתשובה ורואה לשמור שבת ויו"ט ואחיו עדיין אינן מסכימים והוא תלוי בפרנסה זו, מה יעשה כדי להגלל מאיסור שבת, אם עוד לא יכול לעמוד בנסיון מללאת לגמרי מעסק זה, עיי"ש.

אברהם דוב לוין.

ב

כאן בזמן שאחד מעביר כרטיס אשראי לטובתו, הוא מתחייב מדיון קבלין לספק לו את העבודה, וכמו שביאר הרב אב"ד דמדון סיטומתא הוי קניין התחייבות לספק, לא קניין ממש רק קניין התחייבות, וזה הוי קבלין, ולהשכיר את עלמו כקבלין בשבת הוי איסור דרבינן לגבי שבת, עיי' שו"ע סי' עז סעי' ז' וצמ"ב. ולכן העלה היא שימכרו את האתר לגבי שבת, והקונה מתחייב לספק, והוא יספק בצביל הכסף שהקונה נתן אחרי שבת, ויש לסדר חוזה מכירה עפ"י ד"ת ללא הפסדים.

מדרכי אייכלה.

ג

א. בנידון דידן נראה שאין אום קניין של חפץ בשבת, אלא התחייבות לעשות פעולה וכמו אומן ששילמו לו מראש שיעשה כלי, כפי שאמר בעל החברה שהקונה זומין סחורה ע"י הקשת "או-קיי", והחברה מתחייבת בזה תוך 72 שעות לספק את הסחורה, ובודאי שלא נעשה כאן קניין בשבת, שאין על מה שיחול הקניין, שהקונה אינו קונה מוצר מוגמר אלא שהחברה לוקחת את ההזמנה ומעבירה לבית הדפוס שמדפיס את ההזמנה, נמלא דבשבת יש רק התחייבות של החברה לבצע צימות החול את העבודה, שהרי כפי תנאי החברה לספק את העבודה בתוך 72 שעות של ימי עבודה, לא כולל ימים שאין עובדים בהם, ועכ"פ יש בזה רק התחייבות שכתב מג"א סי' שכה ס"ק ח שאסור לישראל להתערב בשבת משום איסור ממלא חפץ, ובנידון"ד שאין הישראל עושה איזה דבר אלא המחשב עושה זאת בעלמו אין כאן איסור ממלא חפץ.

ב. וגם שכן שבת אין בזה כיון שאכר שבת הוא דוקא על פעולה שעושה בשבת, וכאן אין הישראל עושה אום פעולה בשבת, שהרי עבודת הדפוס וכו' עושה בחול ולא שייך בזה שכר שבת, ובפרט לפי משי"כ המג"א סי' רמד ס"ק יא וכפי שמסביר התהלה לדוד שם אמת יא דכמכירה לא שייך שכר שבת. והגם ש"ח עליו, עיי' שו"ת בית שלמה או"ח סי' לו ושו"ת שבט הלוי ח"ה סי' כח, מ"מ כאן אין לאסור כיון שאין המכירה חלה בשבת, ולכל היותר הוא בהבלעה שהרי עיקר הפעולה - ההדפסה והמשלוח - עושה בחול. ומחמת מראית עין וזילותא דשבת, נראה דלא שייך לאסור בנידון שאלה דידן כיון שלפי דברי המנהל אין יודעים כלל מי בעל החברה ושמקומה בחרן ישראל.

ג. ומדיון מסייע ולפני עור נמי לא שייך כאן, דעיי' בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' יח בחברה שיש בין המנהלים שאינם שומרי שבת אם מותר לקנות מניות, וכתב כמה טעמים שאין בזה לפני עור ומסייע ידי עוברי עבירה. ועיי' בשו"ת דברי יציב או"ח סי' קו מה שדן בענין זה, וכתב: יעויין בדגול מרובה על דברי הש"ך וי"ד סי' תקפ"ח דבמכירת סחורה לרבים, ויעויין בשו"ת ח"ה סי' לח שהאריך בזה ומסיק להלכה דהיכא שיש אף רחוק שלא יוכלו בעבירה ליכא בכה"ג משום מסייע, עיי"ש. ועיי' בשו"ת פכ"ט סעי' כח בהערה ובקו"א אות ב, ועוד, דכאן יש ספק אם יקנה ממנו ישראל ורובא דרובא הס גויים, והוא לפני דלפני שהרי נתן שם מסחרו כל ימות השבוע ואינו קובע הזמן דוקא

לשבת, וכן י"פ שבמומר לא שייך לפני עור, ולהרבה שיטות לא שייך לפני עור באיסור דרבנן.

ד. ויש ללרף בזה גם מה שדנו הפוסקים לגבי מכותות אוטומטיות שמוכרים מולרים ויש שקונים בשבת, עיי' שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קיז שמתיר כיון שהקנין נעשה מאליו, וכ"כ בשו"ת צאר משה ח"ו סי' פד, ושו"ת חלקת יעקב או"ח סי' סז, ואפילו לפי שיטת המנחת יצחק ח"ג סי' לד לדאוסר, וכן בשבט הלוי ח"ה סי' פח, אך עיי"ש דרך במכונה שקונים מיד יש בזה משום שכר שבת, אך צאם משאירים הודעה בטלפון לא שייך בזה, ומסתמא מטעם הסבירא הניל' שלריך לעשות הפעולה בזמנת החול, ועיי"ש במנחת יצחק דאם תמנה בפירוש דכל מי שבא לידו החפץ בשבת יחול הקנין מצדדו ויש שבכה"ג מותר וז"ע באיזה קנין יקנה בער"ש, ועיי' "תורת הקנינים" ח"ב עמ' רנה לענין סיטומתא). ולכאורה גם בניד"ד אפשר לומר דחל הקנין לאחר השבת, ואפילו שהתחייבות של הכרטיס אצראי מחוייב בשבת, יש לברר עפ"י החוק אם הם מחוייבים בדבר או שיכולים לבטל החיוב בין הקונה ובין המוכר עיי' איזה סיבה שהיא, אי"כ לא חל הקנין כלל. וגם להאוסר אם כתב היתר לכתוב באתר שלו שבשבת ויו"ט אין מסחר ואז אפילו אם פלוני הנכרי ירשום ואפילו ישלם כיון שהמכירה לא תחול לא בדיני ישראל ולא בדיני או"ה ליכא איסור, לפי"י בניד"ד נראה דאין שום קנין נעשה עיי' ההזמנה, ואפילו אם נעשה התחייבות אפשר לתקן שחיוב ההזמנה נעשה רק בימי עבודה פעילים, ואולי גם מה שעכשיו מופיע בתנאים שמחוייב להזמנה תוך 72 שעות מימי העבודה פירושו שאם ההזמנה מגיעה שלא בימי עבודה אין לו חיוב לספק זאת.

ה. שו"ר בקובץ "אור ישראל" מאנסי גליון לה שהאריכו בזה כמה רבנים, והביאו שהגר"ח קנייבסקי, ובעל שבט הלוי, וחלקת יעקב או"ח סי' ע, ובעל משנה הלכות, וגאב"ד קארלסבורג, אופרים, יש מהם שכתבו הטעם לפי שהקנין נגמר בשבת ש"פ שעכו"ס קונה בכסף או מדין סיטומתא והוי בכלל איסור מו"מ, או משום זילותא דשבת ואין רוח חכמים טוחה הימנו, ויש מהרבנים שם שכתבו להיטר.

ו. בענין גדר איסור מלאכה בשבת, אם הקפידה היא על מנוחת טוחה או שלא תהא השבת מחוללת, עיי' נתה"מ סי' שמח ס"ק ד שמשמע מקושינו שאינו סובר כהבית מאיר אבהע"ז סי' ה והחת"ס בשו"ת או"ח סי' פד שעיקר הקפידה היא על מנוחת גופו של הישראל, ועיי' חת"ס שם שהביא משו"ת פניי יו"ד סי' ג שלא תירץ כהב"מ והחת"ס, משמע דלא ס"ל כן. וביותר מפורשים הדברים בשו"ע הרב או"ח סי' רמג טע"ו א דאסור חכמים לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת וכו', ואע"פ שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו מה"ת אלא בישראל וכו' מ"מ מדי"ם יש שליחות לנכרי לתומרא.

ז. בענין מנהג העולם במסחר באינטרנט, אמנם מקובל בכמה מדינות שחלות העיסוקה היא רק עם קבלת המסר עיי' המוכר, מ"מ אין זה תלוי אם המסחר של המוכר פתוח באותה שעה לנגד עיניו או שהמסחר סגור, שגם כשהוא סגור כיון שהמסר נתקבל באתר שלו באינטרנט, לכו"ע העיסוקה חלה, אח"כ קרה כשל טכני שהמסר לא עבר לאתר של המוכר. למה הדבר דומה, למי שקבל מכתב צתיבת מכתבים והוא נטל את המכתב מהתיבה רק לאחר כמה ימים, שצדאי שהקבלה של המכתב נחשבת משעה שנתקבל צתיבה ולא משעה שהוליא אותו מהתיבה. וה"ה בשליחת מסר באינטרנט, שכיון שהמסר נתקבל ברשת אצל המוכר נחשב שכבר קבל אותו. ולכן לא מובן משי"כ הגראב"ד שליט"א שחלות הקנין הוא רק בזמנ"ש שרק אז יש לו אפשרות לקבל את המסר.

נפתלי צבי מרמורשטיין.

ד

נראה דהפעלת אתר אינטרנט בשבת הנידון הוא אם יש בזה איסור מו"מ כיון שאינו עושה כלום רק הדבר נמכר שלא ע"י מעשה שלו בשבת, ולכאורה זה תליא בספיקו דרעק"א בעושה קנין לפני שבת וחל הקנין בשבת האם אסרו חלות הקנין או מעשה הקנין [הגם דכאן גם מעשה הקנין נעשה בשבת, אבל הא זה נעשה מאליו ודומה לחלות קנין הנעשה מאליו שנסתפק בו הרעק"א]. והנה המהר"ס שיק בסו' קלא התיר, וכן במורת חסד ס"י יג, דלא כאבני נזר שאסר. ובאמת בניד"ד יותר יש להתיר דהא לא יודע מהעסק בשבת וליכא למיגזר שמה יכתוב בשבת, א"כ ספיר בספק של איסור דרבנן אפשר לסמוך על המתירים. אמנם המחמיר תע"ב [בפרט דכלל לא בטוח שמישהו יקנה ממנו בשבת א"כ הרי יש כאן ספיקא שמה לא יקנה וא"ת יקנה הלא יש לסמוך על הדעות דשרי כה"ג].

שמשון גרוסמן.